

LITERATURE

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-383-5-6>

INTERPRETATION OF THE THEME OF DOUBTS ABOUT THE MESSIAH IN THE POEM «CHRIST ON THE MOUNT OF OLIVES» BY GÉRARD DE NERVAL

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТЕМИ СУМНІВІВ МЕСІЇ У ПОЕМИ «ХРИСТОС НА ОЛИВНІЙ ГОРІ» ЖЕРАРА ДЕ НЕРВАЛЯ

Banias V. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of Foreign Philology
Ferenc Rákóczi II Transcarpathian
Hungarian College of Higher
Education
Berehove, Transcarpathian region,
Ukraine*

Баняс В. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземної філології
Закарпатський угорський інститут
імені Ференца Ракоці II
м. Берегове, Закарпатська область,
Україна*

Banias N. Yu.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of Foreign Philology
Ferenc Rákóczi II Transcarpathian
Hungarian College
of Higher Education
Berehove, Transcarpathian region,
Ukraine*

Баняс Н. Ю.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземної філології
м. Берегове, Закарпатська область,
Україна*

Квінтесенцією всього творчого й життєвого шляху французького літератора Жерара де Нерваля (1808–1855) є поема *Le Christ aux Oliviers* («Христос на Оливній горі»), котра постала у вигляді п'яти (із сьомого по 11-ий) сонетів «Химер». Тут поет ідентифікує себе з Христом, занурюючись у мало розвинену в текстах Святого Письма тему сумнівів Спасителя перед Розп'яттям. Ісус у Нерваля вийшов далекий од канонічного образу, митець часто робить хід Його думок еретичним із погляду церковної доктрини: «Коли Месія, стоячи під священними деревами, // Здійняв до сонця худі руки, як це роблять

поети, // Й відчув себе втраченим у мовчазному горі, // Вважаючи себе зрадженим невдячними друзями» [1, с. 705; тут і далі – переклад наш]. Хоча в якості інформаційних джерел Нерваль використовує цілком канонічні Євангелія від Матвія та Івана.

Митці-романтики зробили з Біблії чи не головний об'єкт художнього інтересу; міфи, ідеї, теми обох Заповітів слугують відтоді причиною виникнення постійних переосмислень та переспівів. У Нерваля до цієї теми був чи не найоригінальніший підхід: на противагу Святому Письму, де страждання Месії набувають глибокого екзистенційного виправдання, у творі Нерваля не пояснюється майже нічого, а Спаситель не може (та й не хоче) зрозуміти потрібність надісланих Йому випробувань. Якщо у Біблії Христос покладається на Всевишнього – «Отче, як волієш, – пронеси мимо Мене цю чашу! Та проте – не Моя, а Твоя нехай станеться воля!» [2 Лк., 22: 42], то Нерваль у терцинах третього сонета поеми вкладає в Його уста дуже болісні питання: «О, мій батьку! Чи не тебе в собі я відчуваю? // Чи маєш ти снагу, щоби жити й перемогти смерть? // Чи, може, ти знеміг від останнього тиску // З боку ангела ночей, на якого ти наклав анафему?.. // Бо я почувуюся самотнім у плачеві й стражданні, // Адже якщо я помру – помре усе!» [1, с. 707].

Нервалеві взагалі була притаманна здатність до неординарного погляду на, здавалося б, очевидні й однозначні явища. Що й спричиняло, зокрема, специфічні інтерпретації деяких моментів Святого Письма. В якості прикладу розглянемо другий катрен дебютного сонета поеми: «Він повернувся до тих, які чекали внизу, // Мріючи бути царями, мудрецами, пророками... // А він, заціпенілий, самотній серед сплячих дурнів, // Молився, кричачи: «Ні, Бога немає!» [3, с. 705]. Поет обіграє молитву Христа, коли Спаситель перебував у Гетсиманському саду: «Отак, – не змогли ви й однієї години попильнувати зо Мною?.. Пильнуйте й моліться, щоб не впасти на спробу – бадьорий бо дух, але немічне тіло» [2 Мт., 26: 40–41], «вернувся, і знайшов їх, що спали, та й каже Петрові: «Симоне, спиш ти? Однієї години не зміг попильнувати?» [2 Мр., 14: 37–38]. Бачимо, що в Новому Заповіті Ісус ображений на апостолів, проте навіть у Його докорах проглядає любов та розуміння, натомість Нервалевий твір пронизаний відчаєм, що досягає апогею в заключній репліці Месії.

Найкраще здатність автора «Химер» неортодоксально підходити до однозначних, із погляду офіційної доктрини, понять проявилась у четвертому сонеті поеми, де він розвиває давно еретичну теорію, суть якої в тому, що злочин Юди був провіденційним, тому зрадник постає мучеником: «Ніхто не чув стогону віковічного страдника, // Який даремно віддав світові своє відкрите серце; // Та перед тим, як

остаточно ослабнути, зі згасаючою силою // Він покликав єдиного, хто прокидався у Солимі» [1, с. 707]. Спаситель кличе Юду – єдиного, хто погодився бути інструментом Бога. Із другого катрена з'ясовується, що поміж апостолом і Творцем існувала угода, реалізації котрої Христос чекає з нетерпінням: «Юдо! – він кричав, – ти знаєш, чоґо це мені коштує, // Прискор мій продаж і покінчимо з оцим торґом; // Я страждаю, друже, а ти дримаєш на землі... // Сміливіше! У тебе є наснаґа для злочину!» [1, с. 707]. Зґадана концепція зародилась іще за часів раннього християнства, проте поступово «зґасла», щоби з бурхливою силою «розквітнути» в мистецтві ХХ ст. Тобто вірш Нерваля слід розґлядати як проміжний етап – цей поет-візіонер був одним із перших у європейській культурі нового часу, в кого виник інтерес до названої ідеї.

За романтизму лише розпочинався процес повернення інтересу до апокрифічних та еретичних концептів, тож, окрім Нерваля, цілісне зацікавлення в них проявилось тільки в деяких драмах Байрона. Щоденниковий спадок французького поета не містить посилань на якісь ґностичні джерела, з чоґо можна зробити висновок, що він прийшов до своїх умовиводів самостійно. Опріч цього, до недавнього часу вважалось, що зібраного документа, котрий став першоджерелом еретичної теорії щодо провіденційності вчинку Юди, ніколи не існувало (або він не дійшов до нас). В окремих працях ранніх отців церкви – наприклад, Іринія Ліонського (прибл. 130–203 рр.) чи Єпіфанія Кіпрського (прибл. 315–403 рр.) – присутня зґадка про «благу вість» од апостола-зрадника, проте до другої половини ХХ ст. вона сприймалася, радше, як легенда. Втім, завдяки археолоґічним розкопкам, «легенда» виявилася реальністю: 1978 р. в Єґипті був знайдений, а 2006 р. опублікований т.зв. Кодекс Чакос, однією з частин якого є ґностичне апокрифічне єванґеліє Юди, написане коптською мовою. За словами науковців товариства National Geographic, «на відміну від канонічних Єванґелій, тут Юда Іскаріот зображений як єдиний справжній учень, який зрадив за бажанням самого Ісуса [...] У назві використано родовий відмінок, а не приименникову конструкцію, котра [...] перекладається за допомогою приименника «від», як у назвах канонічних Єванґелій» [3]. Звісно, Нерваль не був знайомий із цим документом, однак ми спробуємо співставити його висновки у поемі «Христос на Оливній горі» з умовиводами автора апокрифа.

Загалом документ під назвою «єванґеліє Юди» помітно різниться від усіх канонічних Благих Вістей – він більше схожий не на біблійне письмо, а на літературний твір, автор якого, будучи ознайомлений із новозавітним матеріалом, обіґрає (очевидно, найпершим у західно-

європейській культурі) лейтмотив запрограмованості вчинку апостола. Звідси випливає, що Ісус обрав названого учня як найдостойнішого серед усіх, аби той здійснив важливу місію (у поемі Нерваля, нагадаємо, вона є наслідком домовленості між Усевишнім і апостолом).

Знаковим є те, що свою винятковість Юда доводить розповіддю про бачене видіння, в якому перед ним відкрився весь обшир небесного царства, – саме воно робить із нього праведника в очах Месії. Оніричне осереддя апокрифу очевидне: сни, візії та марення складають певну семантичну надбудову його тексту, своєрідний метапростір, унаслідок наявності котрого стає можливою комунікація між людьми і Творцем (або Його посланцями). У згаданому гностичному документі візії з'являються майже всім дійовим персонажам (Христові, Юді, решті апостолів), а те, що вони є божественними посланнями, ніким не ставиться під сумнів. Саме у видінні Спаситель бачить завершення земного шляху та незавидну роль Іскаріота. При цьому сонети Нерваля, до певної міри, фіксують еволюційний хід десакралізації людської свідомості, адже якщо в поемі Розп'яття Ісуса означає Його цілковиту загибель, то в апокрифічному євангелії помирає всього-лише тлінна оболонка Месії, чим Він і заспокоює Юду: «Але ти перевершиш їх усіх. Бо в жертву принесеш людину, в яку я втілений» [3]. Закінчення апокрифу таке: «...первосвященики ремствували, бо [він] пішов до гостьової кімнати для молитви. Але кілька книжників уважно слідували, щоб узяти його під час молитви, бо вони боялися народу, оскільки всі вважали його пророком. Вони підійшли до Юди й сказали йому: «Що ти тут робиш? Ти учень Ісуса?» Юда відповідав їм, як бажали вони. І він прийняв гроші й здав його їм» [3].

Чотири канонічні Євангелія мають приблизно однакове змалювання зазначеної події. Прочитуємо, для прикладу, фрагмент Благої Вісті від Луки: «Сатана ж увійшов у Юду, званого Іскаріот, одного з Дванадцятьох. І він пішов і почав умовлятися з первосвящениками та начальниками, як він видасть Його. Ті ж зраділи та погодилися дати йому срібняків. І він обіцяв, і шукав відповідного часу, щоб їм видати Його без народу» [2 Лк., 22: 3–6]. Отож злочинний учинок апостола був спрямований саме дияволом, новозавітний текст не має навіть натяку на якийсь «контракт» між апостолом та Богом. Це не зупиняє Нерваля: зробивши один крок в обраному напрямку, поет не зупиняється й робить наступний – здається, ніким до нього не здійснений і по тому не повторений: «Але Юда пішов геть, незадоволений і задуманий, // Платня була малою, а він відчував докори сумління, // Читаючи на стінах про свої чорні справи... // Зрештою, Пілат – єдиний, хто піклувався про Цезаря, // Відчувши жалість, несподівано сказав // Своім поплічникам: «Знайдіть безумця!» [1, с. 707]. Тобто Юда відмовляється

від покладеної на нього «місії», а головним винуватцем стає Понтій Пілат.

Література:

1. Nerval Gerard de. Oeuvres [sommaire biographique, etude, notes par H. Lemaître ; illusree de 23 reproductions]. P. : Garnier Freres, 1966. 988 p.

2. Біблія, або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту ; [із мови давньоєврейської та грецької на українську наново перекладена]. Торонто : Вид. Українського біблійного товариства, 1990. 959+296 с.

3. The Lost Gospel. URL: <http://www.nationalgeographic.com/lostgospel/document.html> (дата звернення: 23.11.2023).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-383-5-7>

VISUAL ADAPTATIONS OF ANNE FRANK'S IMAGE AND DIARY («THE DIARY OF A YOUNG GIRL»): TRADITION VS EXPERIMENT

ВІЗУАЛЬНІ АДАПТАЦІЇ ОБРАЗУ ТА ЩОДЕННИКА АННИ ФРАНК («ЩОДЕННИК МОЛОДОЇ ДІВЧИНИ»): ТРАДИЦІЯ VS ЕКСПЕРИМЕНТ

Bezhan O. A.

*Candidate of Philological Sciences ,
Associate Professor at the Department
of Foreign Literature
Odesa I. I. Mechnikov National
University
Odesa, Ukraine*

Бежан О. А.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри зарубіжної
літератури
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

Today, visibility has become the leading channel of reality perception. A large number of scientific researches show that a person perceives information better through images. That is why graphic literature has become so popular among the younger generation in the second half of the 20th century and does not interfere with it to this day. This period in literary studies, was noted with various experiments, such as genre and form. The beginning of the 21st century was also marked by an interest to experimentation in literary studies.